

Atıf/ Citation: Gazanfer İltar, *Giresun'da Tarihi Bir Yerleşke: Zeytinlik*, Giresun Valilięi İl Özel İdaresi Kùltür ve Sosyal İşler Müdürlüęü Yayınları, Giresun 2020, 120 sayfa, ISBN 978-625-445-012-9.

Tuęrul ÖZCAN¹

Kitap İncelemesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 04. 01. 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 18. 02. 2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1053518

¹ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Ordu, tugrulozcan@odu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3526-6813.

Köy, kasaba ve şehir gibi yerleşimler tarih boyunca toplumların üzerinde önemle durdukları ve her dönemde gelişmeleri yönünde çaba harcadıkları yerlerdir. Bu çabalar, zaman içerisinde bahsedilen türden yerleşimlerde mekânsal bir kültür ve kimlik ortaya çıkarırlar. Bunlar, insanlarda içinde buldukları mekân üzerine doğal bir ilgi ve merak meydana getirirler. Bu doğal ilgi ve merak, böylelikle kentsel gelişime dayalı tarih araştırmalarına literatür nezdinde bir meşruiyet kazandırır.

Batı'da yerleşim üzerine yapılan literatür çalışmaları konu, yöntem ve kaynak bakımından bir disiplin olarak kabul edilmiş; ulusal ve yerel çapta kurulan araştırma merkezleri, enstitüler bünyesinde yerleşim tarihi araştırmaları için birçok birim oluşturulmuş ve kaynak tahsis edilmiştir. Ülkemizde de yerleşim tarihi üzerine yapılmış birçok araştırma ve hazırlanmış eser vardır. Bunları, yöntem ve gerçekleri yansıtmaya düzeyleri açısından iki grupta değerlendirdiğimizde ilk grubu daha çok arşiv belgeleri ile birçok resmî kayıtlara dayanılarak akademik kaygılarla yapılan araştırmalar ve yazılan eserler oluşturur. İkinci grup ise daha çok sözlü gelenekler dâhilinde ortaya çıkan bilgileri ve hissi birikimi esas alarak tarih meraklıları tarafından yazılan eserlerden meydana gelir. İkinci grubu oluşturan eserler, ciddi metodolojik bir tarih tenkidini gerektirdiği halde, bazen boşlukların doldurulması yönüyle ihtiyaç duyulan literatür bilgilerini içerebilirler. Gazanfer İltar tarafından *Giresun'da Tarihi Bir Yerleşke: Zeytinlik* başlığı altında kaleme alınan eser, metot açısından daha çok ilk gruba örnek teşkil eder.

Şehir tarihi araştırmaları için güzel bir örnek teşkil eden *Giresun'da Tarihi Bir Yerleşke: Zeytinlik* adlı kitap, giriş haricinde yedi bölümden oluşur. Kitabın giriş bölümünde (ss. 2-3) Giresun'un tarihî bir mahallesi olan Zeytinlik'in bulunduğu çevre ve tarih boyunca bu çevreye atfedilen isimler hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Tarih bilimi açısından kronolojik bilgi kadar yerleşim sınırlarının da önemli olduğu düşünülürse giriş kısmında verilen bu bilgilerin ne kadar gerekli olduğu anlaşılacaktır. Nitekim Giresun üzerine sonradan araştırma yapacak olanlara bu bilgiler kılavuzluk edecektir.

Kitabın *Zeytinlik (Gogora)* başlığı ile oluşturulan ilk bölümünde (ss. 6-35) mübadeleden önce Zeytinlik'te yaşayan Rumların sosyal yaşamları, ekonomik ve kültürel durumları, meşgul oldukları meslekler, meslekî dayanışmaları ve nüfus mübadelesine dair birçok hatıraya yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde mübadele sonrasında Giresun Rumlarının gittikleri yerler ile Zeytinlik'e iskân edilen Selanik mübadillerine değinilmiştir. Aynı zamanda Tirebolu'da çıkan büyük bir yangın sebebiyle Zeytinlik'e yerleştirilen yangınzedelere de yine bu bölüm dahilinde yer verilmiştir. Bir bakıma bu bölümde gerek doğal felaketler, gerekse mübadele, iskân politikası gibi sebeplerle yeniden şekillenen Zeytinlik mahallesinin yeni çehresi bilimsel bir çerçevede dahilinde tarih meraklılarına gösterilmek istenmiştir.

Kitabın *Tarihî Yapılar* başlığı ile oluşturulan ikinci bölümünde (ss. 36-49) Zeytinlik'te bulunan kilise ve şapeller, Aziz Nikola Kilisesi'nin merkez olması, metropolitlik, Aziz Nikola Metropolitlik Kilisesi (Agios Nikolaos), Kapusenler ve Kapusen Kilisesi, Ortodoks-Katolik anlaşmazlığı gibi bilgiler ele alınmıştır. Kitabın bu bölümünde Zeytinlik'te meskûn gayrimüslimlerin din ve inançlarına dair birçok ipucuna rastlamak mümkündür. Bu bölüm, Rumlara ait ibadethanelerin nitelikleri, mimari yapıları, buldukları yerler; Hristiyan din adamlarının cemaatleri üzerindeki nüfuzları, din ve inanç üzerine daha birçok konuda merak edilen sorulara temel düzeyde cevap bulunabilecek niteliktedir.

Kitabın üçüncü bölümü (ss. 50-71) *Paskalya ve Aziz Günlerinde Toplanılan Şehirdeki Diğer Yerler* başlığı altında oluşturulmuştur. Bu bölümde ise fazla detaya girilmeksizin Giresunlu gayrimüslimlere ait Metamorfoz (Metamorfosis Satiros), Aziz Triada, Kumyal Ermeni, Meryem Ana Kaya kiliseleri ile Aziz Panteleimon, Aya Yorgi, Aziz Dimitri şapellerine yer verilmiştir. Ayrıca Kalipso Bahçesi, Gedikkaya Kalesi ve Tüneli, Seyyit Vakkas Türbesi de bu bölüm içerisinde değerlendirilmiştir. Zeytinlik ve Giresun çevresinde Paskalya Bayramı kutlamaları da bu bölümün dikkat çeken diğer içeriklerindedir.

Zeytinlik'teki Okullar başlığı ile oluşturulan dördüncü bölümde (ss. 83-85) bahsi geçen mahallede yürütülen eğitim-öğretim faaliyetleri kaleme alınmıştır. Rum çocuklarına mahsus mekteplere yer verilmiştir. Bu bölümde kız çocuklarının eğitim-öğretimine verilen önem üzerinde özellikle durulmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin beraber ders gördükleri birden fazla okulun Zeytinlik civarında bulunması II. Abdülhamit döneminin yaygın eğitim anlayışını nitelik ve nicelik bakımlarından göstermesi yönüyle önemlidir. Ayrıca bu bölümde Zeytinlik örneklemini üzerinden Osmanlı Devleti'nde cemaat ve yabancı okullarının nasıl işletildiğine, teftişine, finansmanına, öğretmen atamasına ve bunlarla ilgili mevzuatın uygulanma şekline kadar birçok konuda özet bilgilere rastlanmaktadır.

Kitabın beşinci bölümünde (ss. 86-88) Zeytinlik mahallesinin sıhhi durumuna yer vermiştir. Bu bölümde ağırlıklı olarak Zeytinlik'te kurulan ilk memleket hastanesi ele alınmıştır. Hastanenin idaresi, sağlık personeli, bazı hastalıklar ve bunların tedavileri, salgınlar ve bunlara karşı verilen mücadeleler, sağlık hizmetleri alanına yapılan devlet desteği gibi hususlar bölümde ele alınan diğer hususlardır. Bunların dışında bu bölümde dönemin sağlık politikasına ve halkın sağlık konularında yaklaşımlarına dair bazı bilgiler bulmak mümkündür.

Kitabın altıncı bölümünde (ss. 88-90) ise Zeytinlik'in imarı, altyapısı ve üstyapısı gibi konulara değinilmiştir. Özellikle aydınlatma konusunun ele alındığı bu bölümde Zeytinlik'teki transformatör binasından bahsedilmiştir. Ancak bu bölümde yer verilen bilgilerden söz konusu transformatörün kısıtlı ve yalnızca dar bir alana bir süre hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Transformatörün ilk etapta burada kurulmuş olması aslında Zeytinlik'in idari mekanizma içerisinde önemini ve öncelikli olmasını göstermesi açısından önemlidir.

Kitabın yedinci bölümünde (ss. 90-115) ise Zeytinlik'te bulunan 46 tarihî evden ve bu evlerin mimari özelliklerinden bahsedilmiştir. Bu bölümde geleneksel Osmanlı ev mimarisinin modern ve zarif detaylarla oluşturulmuş estetik yönden oldukça güzel örneklerine rastlamak mümkündür. Zira Rumların yaşadığı çoğu ev, Karadeniz bölgesine has tipik örneklerdir. Daha ziyade sanat tarihçilerinin dikkatini çekecek olan bu bölümde, XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başlarında Giresun şehir mimarisine ait birçok unsura rastlanabilir. Bu bölüm için verilen görsellerin hemen her birinde evlerin tarihî ve mimarî özelliklerini yansıtan birçok unsura rastlamak mümkündür. Ancak görsellerden de anlaşıldığı üzere evlerin mimari bazı özellikleri zaman içerisinde deformasyona uğramıştır.

Kaynakça açısından oldukça zengin olan kitapta yerli ve yabancı araştırmacıların ve seyyahların eserlerinden, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin ilgili kataloglarından ziyadesiyle istifade edilmiştir. Bununla birlikte birçok yerli ve yabancı kaynağın da incelendiği anlaşılan kitap, dil açısından da oldukça sade ve anlaşılır bir özelliktedir. Arşiv vesikalarının kaynakçanın esasını oluşturması, konuların zaman ve mekân açısından metodolojik bir bütünlük dahilinde ele alınması kitabı daha değerli ve bilimsel kılmıştır. *Giresun'da Tarihi Bir Yerleşke: Zeytinlik* başlığı ile okuyucularıyla buluşan bu kitabın içeriği, görsel açıdan da oldukça zengin ve bilgiyi tamamlayıcı niteliktedir. Nitekim konuların içeriklerine uygun birçok görsel ile içeriğin somutlaştırılması okuyucuların kitaba ilgilerini artırabilir. Editasyon ve mizanpaj bakımlarında da kitap, yeterli ve ilgi çekici niteliktedir.